

SOSYAL POLİTİKA (SKY 205)

Doç.Dr.Gülbiye Yenimahalleli Yaşar

LIBERAL DÜŞÜNCE

- Adam Smith, 1776, “Ulusların Servetinin Mahiyeti ve Nedenleri Hakkında Bir Araştırma” yapıtı ile ekonomi biliminin kurucusudur. Ayrıca liberal düşünceyi başlatan kişi olarak kabul edilmektedir.
  - Liberal düşünce ile kapitalist sistem moral ve ahlaksal temeline ve dayanağına ulaşmıştır.
- XVIII Yüzyılın ikinci yarısı birkaç büyük olaya tanık olmuştur:
  - Sanayi Devrimi
  - ABD’nin Bağımsızlık Beyannamesi
  - Fransız Devrimi
- David Ricardo ve Thomas Robert Malthus bu düşünceyi tamamlamışlar ve liberal düşünceye bir okul niteliği (liberal veya klasik okul) kazandırmışlardır.
  - (Fransa’da Frederic Bastiat ve J.B.Say).

LIBERAL DÜŞÜNCE

• Liberal (Klasik) Okul:

- Kapitalist sistemin işleyişinin ilkelerini ortaya koymuştur.
- Her sosyal olayın bir yasası bulunduğunu ileri sürmüşlerdir.
- Ekonomik artının, fazla yalnız ticaret veya tarım alanında değil her alanda söz konusu olduğunu belirtmişlerdir.
  - Sanayi Devrimi klasik okulu böyle bir düşünceye doğal olarak götürmüştür.
- Doğal düzeni, durumu ve doğal yasaları kabul etmişler, bunların iyiliğine, kendi işleyişine bırakılmaları gerektiğine inanmışlardır.
  - Klasik okul da fizyokratlar gibi devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahalesini yararsız, anlamsız ve hatta zararlı bulmuşlardır. Bu düşünce daha sonra en çok tartışılacak görüş olmuştur.

LİBERAL DÜŞÜNCE

Adam Smith'in nitelikleri ve ekonomik düşünceleri:

Klasik Okul'un kurucusudur.

- a) Ulusların Serveti kitabı açık, çok güzel ve anlaşılır bir üslupla yazılmıştır.
- b) Hocası Francis Hutschison'un "Moral Filozofi Sistemleri" kitabından, fizyokratlardan ve çağının düşünürlerinde yararlanmış olmasına rağmen kendine özgü kalmasını bilmiştir.
- c) Adam Smith ile birlikte ekonomik düşünceler bir bilim durumuna gelmiştir.

Ulusların Serveti kitabı beş bölümden oluşmuştur: Üretim, dağılım, değişim, muhtelif ülkeler tarafından çeşitli zamanlarda izlenen ekonomik politikalar ve kamu maliyesi.

Bir ulusun serveti, toprağın ve toplumun bir yıllık üretimidir. Bu üretimde emek birinci derecede rol sahibidir. Değerin kökenini araştırmıştır. Yaratılan değer birikmesi ve sermayeye dönüşmesi ve nihayet dağılım düşüncesi ile sermaye ve dağılım kuramını ortaya koymuştur.

LİBERAL DÜŞÜNCE

- **Değer Kuramı:** Emeği değer ve dolayısıyla servetin gerçek kaynağı olarak kabul etmiştir. Bir ulusun gereksinimlerini karşılamak için her yıl tükettiği malları yaratan o milletin yıllık emeğidir. Doğal kaynakları ve sermayeyi küçümsememiş, ancak fizyokratlardan farklı olarak her yıl tüketilen malların doğal güçler değil, insan çalışması tarafından yaratıldığı olgusu üzerinde ısrar etmiştir. Çünkü insan emeği olmaksızın doğal kaynaklar yararsız kalmaya mahkumdur.
- Malın kullanım ve değişim değerlerini tanımlamıştır. Kullanım değeri, bir malın kullanımından elde edilen doyum, değişim değeri bir malın başka mallara nazaran değeridir.
- Ücret, kar ve rant toplumun çeşitli sınıflarının yalnız bir geliri değil, değişimi mümkün kılan değer üç öznel kaynağıdır.
  - **Adam Smith'in değer kuramı açık ve kesin olmadığı gibi çelişkilidir. Ancak değer in açıklığa kavuşturulmasında önemli bir adımdır.**
- **Sermaye ve Dağılım Kuramı:** Ulusların zenginliğini sağlamada sermayeden daha önemli bir etken mevcut değildir. Net hasıla yalnız emeğin sayısı ve emeğin üretici güçlerini arttırmakla çoğaltılabilir. Ancak emeğin sayısı fazla çoğaltılamaz. Buna karşılık makinelerde yapılacak bir değişiklik veya makinelerin sayısını çoğaltmak bir ulusun servetini arttırır. Sermayenin önemi de buradan gelir.

LİBERAL DÜŞÜNCE

- **Ekonomik Özgürlük:** Fizyokratların “bırakınız yapsınlar” düşüncesi Adam Smith ile devam etmiştir.
- Bu düşünceye göre, devlet ekonomik yaşantıya karışmaktan, müdahale etmekten kesin olarak kaçınmalı ve karışımlarını en alt düzeye indirmelidir. Çünkü herkes kendi çıkarını daha iyi izleyeceğinden, ekonomik yaşantı kişisel çıkar ilkesine uygun olarak kendiliğinden yürür. “Görünmeyen el prensibi”.
  - Kişisel çıkar toplumun yalnız ekonomik omurgasını yaratmak ve devam ettirmekle kalmaz, bir ulusun servete ve refaha doğru yönelmesini de sağlar.
- Ancak Adam Smith’in bireyciliği gözü kapalı bir bireycilik değildir. Girişimcilerin çoğu zaman toplum çıkarına aykırı hareket edeceğini kabul etmiştir. Bu nedenler özel girişimin topluma yararlı olması için iki koşul gereklidir.
  - Girişimcinin yalnızca kişisel çıkar ile hareket etmemesi
  - Böyle hareket eden girişimcinin rekabet yoluyla dizginlenmesi.

LIBERAL DÜŞÜNCE

- **David Ricardo:** Klasik okulun en önemli temsilcisidir.
  - Soyut bir iktisatçı ve kuramcıdır.
  - Çetrefil bir yazı dili kullanmıştır.
  - Adam Smith'in üzerinde fazla durmadığı değer, rant gibi konuları geniş ölçüde tartışmıştır.
  - Bazı düşüncelerinin sosyalist kurama temel teşkil etmiş olması, onun ya toptan kabul yada reddedilmesine yol açmıştır.
  - Ekonomi bilimi ile ilgili düşünceleri 1817 yılında yayınlamış olduğu "Siyasal Ekonominin İlkeleri ve Vergilendirme" yapıtında yer almaktadır. 1810 yılında "Altın ve Gümüşün Yüksek Fiyatı" adlı bir yapıtı da önemlidir.
  - Değer, dağılım ve rant kuramı ile büyük bir başarıya ulaşmış ve ekonomi biliminin ilk büyük yapıcılarından ikincisi olmuştur.
  - O'na göre ekonomi bilimi, üretimin, üretime katılanlar arasında bölüşülmesini belirleyen yasaları araştıran bir bilimdir.

LİBERAL DÜŞÜNCE

- **Değer Kuramı:** Değişim ve kullanım değeri kavramlarını kabul eder. Yarar değer ölçüsü olmamakla beraber, bir malın değişim değerine sahip olması yararlı olması koşuluna bağlıdır. Her malın bir yararı vardır ve eğişim değeri iki kaynaktan doğar:

a)azlık-çokluk derecesi

b)malı elde etmek için gerekli olan emek.

Değer kuramı içinde biriktirilmiş, sermaye haline gelmiş emek de söz konusudur. Değer, biriktirilmiş emek, eski ve yeni emek miktarı tarafından belirlenir. Şimdiki emeğin pazardaki fiyatı ücret, sermayenininki kar olduğuna göre saf emek değer teorisinden uzaklaşmış, üretim maliyeti kuramına yaklaşmıştır. Ancak, birçok tereddüte karşın dünyaya değeri emeğe bağlayan bir kuram sunmuş ve bunu Adam Smith'e göre daha mantıksal bir görüş içinde ele almıştır.

- **Ücret Kuramı:** Geniş tartışmalara yol açmıştır. Emek de herhangi bir maldır ve değeri de öteki mallar gibi belirlenmelidir. Emeğin doğal fiyatı, işçinin yaşamasını ve kuşağını sürdürmesini olanaklı kılan fiyattır. Bu anlamdaki bir ücret, fizyolojik olarak yaşamaya devam edebilecek bir ücrettir. Ücret düzeyinin sürekli ve sağlam bir iyileşmeye doğru gitmesi, ancak gittikçe artan bir talep yolu ile mümkündür. Bu da sermaye birikimine bağlıdır.

LİBERAL DÜŞÜNCE

- **Rant Kuramı:** Salt rant mevcut değildir. Rant, verimli toprakların azlığına bağlıdır. Bu nedenle rant servetin değil, değer bir yaratığıdır. Şöyle ki:
  - Toprakların verimi farklı olduğu için tarımsal üretimin maliyetleri de farklı olacaktır. Ancak elde edilen üretimin fiyatı en yüksek maliyeti karşılayacak düzeyde olmalıdır. Aksi halde kimse maliyetin altında bir fiyatla üretime devam etmez. En kötü toprağın üretimi ancak maliyetini karşılayacağından, maliyet fiyata eşit olacaktır. İşte bu durum rantı yaratmaktadır. Çünkü piyasa fiyatını en kötü toprağın maliyeti belirlemektedir. Verimli toprak sahipleri de ürünlerini piyasa fiyatından satacağından maliyetlerinin üstünde bir fiyat elde edeceklerdir. İşte maliyetler ile fiyat arasındaki bu fark, toprak sahiplerinin sağlamış olduğu ranttır.

LİBERAL DÜŞÜNCE

- **Gelirin Dağılımı:** Ücret, kar ve rant sahiplerinin çıkarları çatışmaktadır. Çünkü örneğin ücret ve kar ters orantılıdır. O halde kapitalistin ve emekçinin çıkarları uyumlu değildir. Ücretin artması ancak işçinin yaşaması için gerekli olan malların fiyatlarının artışı sonucu olabilir. Bu da gerçek bir ücret artışı değildir. Nüfus artışı ile birlikte az verimli toprakların üretime açılması fiyatları ve dolayısıyla ücretleri arttıracaktır. Özetle:

a) ücret sayısal olarak artsa bile gerçek olarak artmayacaktır

b) kapitalistin karı azalacaktır

c) toprak sahibinin rantı sürekli olarak artacaktır.

Şu halde toprak sahiplerinin çıkarları hem işçi hem de kapitalistlerin çıkarları ile çatışmaktadır.

Ricardo'nun bu düşünceleri karşısında çıkarların uyumundan söz edip Smith'in iyimserliğini paylaşmak kolay değildir.

Bu çıkar çatışmasını görmesine rağmen, devlet müdahaleciliğini kabul etmemiştir. Ücret düzeyinin serbest olarak rekabetçi piyasa mekanizması ile belirlenmesini gerektiğine inanmıştır. Mantıkçı Ricardo burada bir tutarsızlık içindedir.

Genel olarak gelir dağılımı konusundaki düşünceleri sınıf savaşlarının tohumlarını taşımaktadır.

Çalışmalarında birçok düşünce akımının kökleri bulunmaktadır. Örneğin değeri emeğe bağlayan kuramı Marx'a ve öteki sosyalistlere bütün üretimi emeğe maletmek düşüncesini vermiştir.

LIBERAL DÜŞÜNCE

- Thomas Robert Malthus:

- 1798, “Nüfus Üzerine Bir Deneme” adlı yapıtında nüfus artışı karşısında toplumun yaşamını iyileştirmenin olanaksızlığından söz eder. Nüfus artışlarının önüne ahlaksal bir engel konabilir. Bu da evlenmelerin kişinin kendi isteği ile sınırlandırılmasıdır.

- **Nüfus ve Besin Maddeleri Kuramı:**Nüfus geometrik, besin maddeleri de aritmetik bir şekilde artmaktadır. Her 25 yıllık artış şöyledir:

Nüfus	1	2	4	8	16	32	64	128	256
Besin mad.	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Çözüm: Evlenmeleri bir yerde kısıtlamak ve durdurmaştır. Evlenenler de çocuk sayısını kısıtlayacaktır. Bugün de geçerli olan bir teori ortaya atmış olmasına rağmen, servetin ve gelirin adil bölüşümünü içeren madalyonun diğer yüzünü görememiştir. Bu durum kuramın değeri ve geçerliliğini zayıflatmaktadır.

- **Rant Kuramı:** “Rantın mahiyeti ve gelişimi üzerine bir araştırma”.
Toprağa yapılan bir birim fazla yatırımın bir birim fazla üretim sağlamadığını (azalan verim kanunu), bunun sonucu olarak da daha az verimli toprakların giderek işletmeye açılması gereğinin doğacağını belirtmektedir. Ricardo’nun rant kuramından farklı değildir.

KARIŐIMCI DÜŞÜNCELER

- Ütopyacı ve bilimsel sosyalistler
- I.Dünya Savaőı
  - Yeni sorunlar, yeni çözümler ve yöntemleri gerektirmekte idi.
    - Alışılan uluslararası ticaret yollarının değişmiş olması, savaşın para sistemine getirdiği karışıklık, savaş tazminatları, 1929 büyük bunalımı, savaş sonrasında yeni doğan ülkelerdeki ekonomik ulusalcılık.
- Alfred Marshall (1842-1924) Yeni Klasik Düşünce
- John Maynard Keynes (1883-1946):
  - 1936, “İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi”
    - a) Kurama Giriş:
      - a) Rekabetin mevcut olduğu bir ekonomik yapıyı esas almıştır.
      - b) Üretici en çok kar, kazanç sağlamak amacıyla hareket etmelidir.
      - c) Ekonomik yaşantı bir ölçüde statik, değişmeyen ve gelişmeyen bir yaşantıdır.
      - d) Marksçı kuramı reddetmiş, kapitalist sistemin esaslarının devam edebileceğine inanmıştır. Ancak yararlı reformların zamanında yapılması gerektiğini ileri sürmüş ve devlete ekonomik ve sosyal yaşantıya karışım hakkı tanımıştır.

KARIŐIMCI DÜŞÜNCELER

• Keynesçi düşüncenin başlıca özellikleri:

- Ekonomik doktrini makro ekonomi esasından hareket etmelidir.
  - Dolayısıyla söz konusu ekonomik yaşantı toplam arz, toplam istihdam, toplam ulusal hasıla ve toplam taleptir.
- Toplam talebe özel bir önem vermiştir.
  - Özel kişilerin tüketim talepleri, hükümetin talebi ve yatırım talepleri.
- Tam istihdam durumu , zorunlu olarak bir dengeyi ifade etmez. Eksik istihdam durumunda da denge söz konusudur.
- Eksik istihdam, eksik talep ve eksik üretim durumlarında devlet müdahalesi yoluyla kimi önlemler alınabilir.
- Toplam efektif talep, tam istihdam ve toplam üretim düzeylerine para ile etkili bir şekilde müdahale edilebilir.

Toplam Talep= Tüketim + yatırım + hükümet harcamaları

Gelir= Yatırım + Tüketim

Yaygın ve sürekli bir işsizlik kapitalist sistem için en büyük tehlikedir.

Bu nedenle HÜKÜMET MÜDAHALESİ gereklidir.

KAYNAKLAR

- Cahit Talas, **Ekonomik Sistemler**, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.
- Jim Stanford, **Herkes İçin İktisat**, Yordam Kitap, 2009.